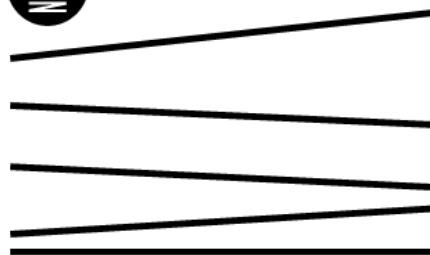

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Worm, Pauline.

Titel | Title:

Arbejderspørgsmaalet og Kvindesagen.

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Kjøbenhavn : Karl Schønbergs Forlag, 1872

Fysiske størrelse | Physical extent:

31 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

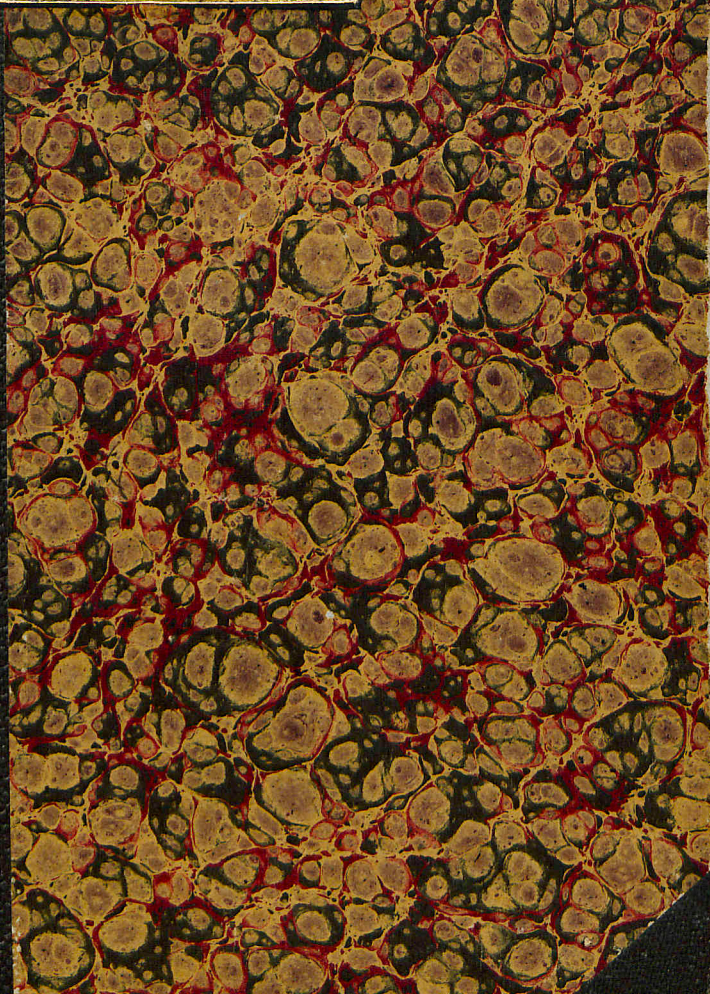
Worm.

Arbeiderſpørgsmaal

og

Kvindesagen.

1872.

16-234-8

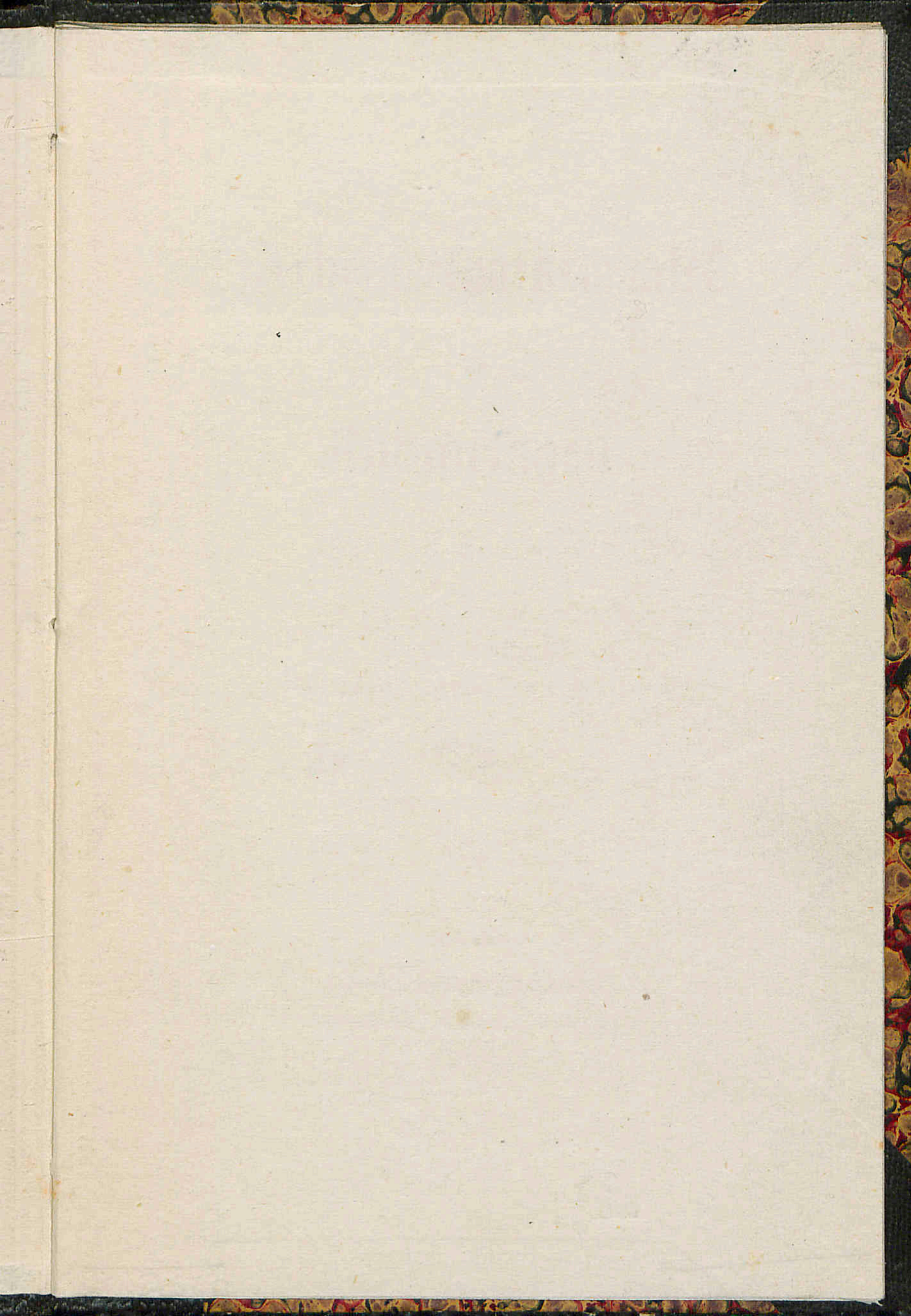
DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130023742536

Arbejderspørgsmaalet

og

Koindesagen.

Af

Pauline Worm.

(Særtryk efter „Heimdal“.)

Kjøbenhavn.

Karl Schönbergs Boghandel.

Dettingers Bog- og Steentr., Gl. Strand 30.

1872.

16-234-80

Erpidermologische

90

Königsberg

1878

Erpidermologische

(Erpidermologische)

Erpidermologische

Erpidermologische

Erpidermologische

1878

Det uhyggelige socialistiske Nøre har havt den gavnlige Birkning at henlede den almindelige Opmærksomhed paa de fattige Arbejders Stilling. Foreninger stiftes, Udvalg nedlægges, Forslag drøftes, Love forberedes, Alt i den Hensigt at berede Arbejderen Velvære og Hygge, oplyse hans Aand, frigjøre hans Sind, løfte hans indre og ydre Tilværelse op over Trællekaar og Trællesorger. Der udgaar i denne Tid næppe et Nummer af noget Blad, stort eller lille, uden at „Arbejderspørgsmaalet“ hjemme og ude fylder mindst en Spalte deri. Saaledes bekræftes den gamle Regel, at Intet er saa galt, det er jo godt for Noget.

Men Reglen kan ogsaa vendes om. Har ethvert Onde sin lyse Side og sine gode Følger, saa bliver til Gjengjæld enhver god Ting ved Misbrug og Uforstand Kilden til meget Ondt. Alt man vil ophjælpe Arbejdsmanden, er tilvisse godt og rosværdigt; men skulde det ske paa den Maade, at Kvinden af det

menige Folk fortryktes og kuedes endnu mere, baade sjæleligt og legemligt, end Tilfældet er nu, saa var det Gode, der opnaaedes, altfor dyrt kjøbt, ikke at tale om, at det snart vilde vise sig kun at være et indbildt Gode; thi Mand og Hustru, Broder og Søster, Fæder og Datter, Moder og Søn staa hinanden altfor nær, til at den Enes Lykke og Fremgang kan bygges paa den Andens Nød og Elendighed.

Frygten for en saadan Løsning af Øjeblikkets store, brændende Spørgsmaal ligger ikke fjern, naar man fra Kvindens Standpunkt alvorlig overvejer de Forslag, der stilles fra forskjellige Sider. Hr. „Missionær“ Sommer har, hidtil uimodsiget, foreslaaet at „værne om Familielivets Fred“ ved at forhjude Kvinden (ikke Hustruen, men ganske i Almindelighed Kvinden) at arbejde i Fabrikkerne, og det lader til, at mange brave Mænd, der ellers ere Internationales ivrige Modstandere, finde dette Forslag godt og sundt; thi for deres Bevidsthed er Kvinden kun til enten som Hustru eller som Dyreriskemod sin Bestemmelse, og de finde det derfor i sin Orden: 1) at Hustruen bliver hjemme for at passe Huset og Børnene, 2) at Pigen tvinges til Uegteskab ved, at den ugifte Stand gøres hende saa kvalfuld og kummerfuld som vel muligt. Det første Led af denne Tankegang er ikke uædelt eller urimeligt, og det andet lod sig

forsvare, naar der f. E. kun fandtes halvt saa mange Kvinder i Landet, som der findes Mænd, der søge sig Hustruer; men som Forholdene nu ere, vil det føre til uønskede Samfundsulkytter, hvis man forbyder Kvinden at ernære sig ved ærligt Arbejde og samtidig dermed tror at finde Arbejderspørgsmaalets Løsning i de sildige Egte skab er, som „Fædrelandet“ har foreslaaet Arbejdsmændene i Lighed med de „bedre Stillede“.

„Fædrelandet“ har ellers stillet sig ridderligt til Kvindesagen, ligesom ogsaa dets Udgiver har fortjent alle danske Kvinders Tak, fordi han i Landstthinget har villet hævde den selvstændige Kvinde kirkelig Valgret i samme Omfang som den selvstændige Mand. Naar nu alligevel en Indsender i det nævnte Blad gjentagne Gange, uden at Redaktionen har knyttet nogen Bemærkning dertil, er kommen frem med en Beflagelse over, at Arbejderne i Reglen gifte sig „urimelig tidligt“, og har ment, at Alt kunde blive godt eller dog i det mindste bedre end nu, hvis de vilde vente lige saa længe med at indgaa Egteskab som Officerer, Embedsaspiranter, Kunstnere og Literater uden Formue — saa røber denne Beflagelse og dette Raad kun saa meget stærkere den forunderlige Trofkyldighed, hvormed Mændene, selv de bedste, i Almindelighed betragte deres eget Køn som hele Folket, hele Samfundet, hele Menneffeslægten, og kun

mindes Kvindens Tilværelse for saa vidt de indrømme, at Manden har en naturlig Ret til engang at tage sig en Hustru og stifte en Familie. Naar hver Mandsperson fra 15 til 40 Aar har, hvad han alene behøver, og hver Mand over 40 kan leve med Familie, saa mene de at have skabt en lykkelig Samfundstilstand. De Hundredtusinder af gamle Piger og unge Enker, der vilde fylde Stæder og Landsbyer, naar det i Almuen som i Embedsstanden blev almindeligt, at Ungkarle paa 40 Aar gistede sig med Piger paa 20, dem stjenke de — ikke en Tanke. De finde det vel endog ganske rimeligt, om man forbyder disse Kvinder at optræde som Mændenes Konkurrenter; thi hvorfor have Pigerne ikke giftet sig? hvorfor have Enkerne ikke giftet sig igjen?

Disse Spørgsmaal kunne temmelig let besvares ved Hjælp af den sociale Arithmetik, en Videnskab, der hidtil kun har været anvendt af Livsforsikringssekskaber, men ogsaa med Nytte lader sig tage i Kvindesagens Tjeneste, ikke at tale om, at der maasse vil leveres et lille Bidrag til Svar paa Spørgsmaalet: hvad Kvinden kan og vil, naar jeg, en Kvinde, født og baaren i et Land (Sønderherred i Nærhus Stift), hvis Indbyggere jævnlig betegnes som „Molboernes Abekatte“ og altsaa ikke maa antages at staa paa Højden af menneskelig Intelligens, viser Forstand

paa Talsførrelser, et Sag, man dog i Almindelighed ikke betragter som det svage Kjønns stærke Side.

Mit Regnestykke er dette:

Som betjendt fødes der flere Drenge end Piger. Livets og Dødens Herre har forud taget Hensyn til, at unge Mænds Liv er udsat for flere og større Farer end unge Kvinders; for at hævede Ligevægten i Naturen og Monogamiets sædelige Lov, mager han det saa, at Mandkjønnet er i oprindeligt Fler-tal: hvor der fødes 100 Pigebørn, der fødes til samme Tid 105 Drenge. Dette Talsforhold er imidlertid ikke varigt: i Barndommen og Ungdommen dø nogle af de 100, men flere af de 105, og naar det 27de Aar er fyldt, lever der af hver Gruppe 81 eller 82*). I den Alder er Kvindernes Tal lige med Mændenes; blandt den yngre Befolkning er der et Overtal af Mænd, blandt den ældre et Overtal af Kvinder.

Heraf følger nu, at naar alle Piger skulle „opfylde deres Bestemmelse, at blive Hustruer og Mødre“, og naar Hustruen skal være yngre end Manden, saa maa alle Mændene indtræde i Egtstanden, før de have fyldt deres 27de Aar. Af Unglinger paa 20

---

*) De Dødsfaldte og de kort efter Fødselen Døde ere her ikke regnede med blandt de Fødte.

År er der nemlig hverken fler eller færre end af Piger paa 16, og de unge Mænd paa 25 År svare i Antal omtrent til de unge Kvinder paa 23. Men venter Manden længere med at indgaa Ægteskab, saa er Ligevægten forstyrret, selv hvis han tager sig en Hustru, der er lige saa gammel som han selv. Skulde den vedligeholdes, maatte Bruden være ældre end Brudgommen; thi de fyrgetyveaarige Mænd staa i Antal lige med de tre- og fyrgetyveaarige Kvinder. Nu lærer Erfaringen derimod, at jo sildigere Mændene gifte sig, desto yngre ere deres Hustruer i Forhold til dem selv. Det er i de „bedre stillede“ Samfundsklasser ikke usædvanligt, at Fruen er 15, 20, 25 ja 30 År yngre end hendes Mand.

Jeg vil gaa ud fra 20 År som det Tal, der rimeligvis vilde udtrykke Gjennemsnitsforfjellen, naar alle Ægteskaber vare indgaaede efter at Manden havde fyldt det 40de År. Hvor der i Året 1831 er født 1000 Drengedødsbørn, og en Del færre Piger, der vil der, paa Grund af Befolkningens stadige Tilvæxt, i Året 1851 være født 1150 Pigeboer og et større Antal Drenge. Af de 1000 Drenge fra 1831 leve nu, i 1871, de 648, af de 1150 Piger fra 1851 de 986. Naar nu hver af de fyrgetyveaarige Mænd ægter en af de tyveaarige Kvinder, saa bliver der tilbage 338 af 986. Med andre Ord: de lovpriste, fornuftige, sildige Ægteskaber ville

have til Følge, at foruden dem, der dø i Barndommen eller den første Ungdom, skal omtrent hver tredie Kvinde i Landet leve og dø som Pige.

Men ikke nok hermed. Af Mændene paa 40 Aar er der 27 Aar senere, altsaa naar de blive 67, kun det halve Antal i Live. Ganste vist dør i Løbet af disse 26 Aar ogsaa en Del af deres unge Hustruer; men dette gjør kun for saa vidt noget til Sagen, som en og anden Enkemand gifter sig igjen, ellers er det vist nok, at naar Halvdelen af Ægtemændene dør, saa bliver Halvdelen af de endnu levende Koner hensat i Enkestand; thi Døden borttager ikke fortrinsvis de Hustruer, hvis Mænd ikke ere bestemte til et langt Liv. Af de tyveaarige Piger, der gifte sig med Mænd paa 40 Aar og ikke derefter dø tidligt, vil altsaa inden 27 Aars Forløb Halvdelen være Enker, og langt tidligere ville saa mange være det, at deres Antal lagt til Pigernes, udgjør Halvdelen af Kvindeskønnet i de Aldersklasser, hvorom Tællen er.

Facit af Regningen bliver altsaa:

1. I Alderen fra 20 til 30 Aar skal hver tredie Kvinde i Landet sørge for sig selv, naar hun ikke har en velhavende Fader i Live.
2. I Alderen mellem 30 og 47 er hveranden Kvinde henvist til Selvforsørgelse;

mangen en har tillige en Flok smaa Børn at sørge for;

3. I en Alder af 47 Aar ere to Trediedele af Landets Kvinder blevne deres egne Forsørgere; i en Alder af 60 alle de, der ikke ere døde forinden.

Dette Forhold er ikke naaet endnu; thi det silbige Egtteskab har hidtil kun i enkelte Samfundsklasser været Regel, i de andre Undtagelse; vilde man imidlertid holde en særskilt Folketælling over de Kvinder, hvis Fædre have været Præster, Læger, Dommere, Officerer osv. — med et Ord: kongelige Embedsmænd, saa skulde det nok vise sig, at for deres Bedkommende er Idealet blevet til Virkelighed, dem har Skjæbnen udkaaet til levende Karyatider*) for en Samfundsbygning, hvis Hjørnesten er Unatur, og det er ikke for meget sagt, at de bære den saa rankt og stolt, som Atlas bærer Himlen. Hvor sjældent hører man ikke om et Fald i denne talrige Klasse af ugifte Kvinder? Hvor godt forstaa ikke i Almindelighed de gamle „Frøkener“ at udfylde deres Tid til Gavn for Andre, hvad enten de selv majsommeligt maa erhverve sig Livets Ophold ved Undervisning

---

*) Smaa kvindelige Billedstøtter, der stænte som Søjler i den græste Bygningskonst.

eller deslige, eller de, som fødte i de højere Rangsclasser, have en lille Hæving fra et „abeligt Jomfrukloster“ at støtte sig til. Men her maa ogsaa mærkes: man har i de sidste 30 Aar tilladt disse Kvinder at have aandelige Interesser, man har ikke henvist dem til Grødgryden og Synaalen som det Æneste, en Kvinde havde at besfatte sig med; man har, skjønt Videnskabens og Konstens Højskoler kunne siges at være lukkede for dem, dog ikke gjort dem det ganske umuligt at bryde sig en Vej gennem Tidens Jorðomme og vinde Anerkjendelse for aandelig Dygtighed.

Underledes er den fattige Kvinde af Almuen stillet, den stakkels Arbejderske, hvem man nu vil tage det knapt tilfskaarne Brød ud af Munden for at mætte Skruemagerne, og det samtidigt med, at man fraraader Manden af hendes Klasse at indgaa Ægteskab i en „urimelig tidlig“ Alder. Den Alder, hvori de fleste Mænd udenfor Embedsstanden giste sig, er imellem det 25de og 35te Aar, i Gjennemsnit altså Trediveaarsalderen, og den er saa langt fra at være urimelig tidlig, at den tværtimod er for sildig, hvis det er sandt, hvad der forkyndes ved alle mulige og umulige Anledninger, at Kvinden er skabt alene for Mandens Skyld, at hun kun naar sin Bestemmelse ved at blive Hustru og Moder. Mændene paa 30 Aar kunne nemlig ikke ægte alle Kvinder paa 20 eller endog paa 25 Aar,

naar Samfundet skal bære Præg af kristelig Civilisation, og hver Mand kun have en Kone.

At enkelte Mænd her i Riget giste sig før det 25de Aar, er sandt; men at det fortrinsvis er Arbejdere, deri tager man sikkert fejl. Det er nærmest blandt større og mindre Landejendomsbesiddere, blandt rige Folk af alle Stænder, hvori rige Folk kunne findes, og endelig blandt Landsbyskolelærere, at man træffer saa unge Egtmænd; de, der findes blandt Kjøbenhavns Arbejderbefolkning, udgjøre vistnok en aldeles forsvindende Brøddel af den store Masse. Hvordan jeg kan sidde i Randers og vide det? spørger man maasse. Svar: ved at regne med kvindelige Størrelser. Ingen vil rimeligvis tvivle om, at der til Kjøbenhavn indvandrer fra Provinserne, fra Sverige, fra Tyskland osv. et langt større Antal unge Mænd end unge Kvinder, at selvfølgelig Mandkjønnet's Overvægt i Tal, hvad de yngre Aldersklasser angaar, maa være større der end noget andet Sted i Danmark; men saa er det ogsaa afgjort, at dersom alle Kjøbenhavns Arbejdere gistede sig før det 28de, de fleste før det 25de Aar, maatte Staden have Mangel paa Tjenestepiger, Sympiger og andre ugifte Arbejdere, ikke at tale om, at de ulykkelige Kvinder, hvis rette Navn man helst undgaar at nævne, vel slet ikke fandtes der.

Der er Grunde nok, hvorfor Arbejderen alligevel ikke godt kan følge de „bedre Stillede“ Exempel i Henseende til det sildige Giftermaal; jeg skal i Korthed gjøre opmærksom paa et Par af dem. Den unge, ugifte Arbejder i Byerne er hjemløs efter endt Arbejdstid, hvis han ikke har sine Forældre i Live og i Byen; han bliver ikke, som Bondens Tjenestekarl, om Aftenen optagen i sin Arbejdsherres Familiefreds; han bor ikke hos denne; han lejer i Forbindelse med en eller flere Kammerater et Kammer, der er uhyggeligt nok at sove i, endnu mindre indbydende til Aftenhvile eller Aftenadspredelse. Saa tilbringer han sine Aftener paa et Værtshus, ligesom den ugifte „H e r r e“ i en Klub; men i Klubben gaar det mere anstændigt til end i Værtshuset. Et tidligt Giftermaal, et eget Hjem i en ung Alder er undertiden den eneste Redningsplanke for Arbejderens Sædelighed. Og saa endnu dette: en Officer, en Præst, en dygtig Kunstner eller Videnskabsmand har i en Alder af 40 Aar endnu en sandsynlig Fremtid for sig, der saavel i pænomist som i anden Henseende vil blive meget lysere end den Fortid, han har gennemkæmpet. Vil Gud forunde ham at leve 30 Aar endnu med den unge Hustru, han fører hjem, da han kan byde hende et sorgfrit Udkomme og et hædret Navn; der vil ogsaa, ved han, blive sørget for hende

efter hans Død. Med Arbejderen er det anderledes: hans bedste Tid er forbi med de unge Aar; hans Løn stiger ikke mere; den Tid er ikke fjern, da han vil begynde at føle sig opslidt, og — et Ungkarleliv langt ind i Manddomsaarene vil næppe have bidraget til at bevare hans legemlige og aandelige Kraft. Den unge Pige, han nu ægter, gjør virkelig intet godt Parti. Har hun ikke engang Ret til at arbejde med ham og for ham, vier hun sig til Glendigheden i en nær Fremtid.

Som forhen bemærket, vare de to Forslag, at nægte Kvinden Ret til Arbejde og at formaa Manden til at gifte sig sent, udgaaede fra meget forskellige Sider, og man vil sikkert indvende mod mine Beregninger, at jeg har adderet to saa uligeartede Størrelser som „Fædrelandet“ og „Missionær“ Sommer. Jeg gjør heller ikke Forslagsstillerne solidarisk ansvarlige; men jeg mener med god Grund, at deres Tanker mødes, naar den Enes Idee, virkeliggjort, vil drage den Andens efter sig ind i Tilværelsen. Arbejdsmanden er vant til Hjælp af sin Hustru; han plejer ikke ene at bære Om sorgen for Familiens Underhold; nægtes der nu Kvinden Arbejde, saa følger det af sig selv, at han sent eller aldrig gifter sig; han foretrækker da, vejledet af „Socialisten“, en eller Tid efter anden flere af de „frie Forbindelser“, som han kan hæve, naar han vil, og som medføre

den Fordel fremfor det lovlige Ægteskab, at han kan overgive sine Børn til Fattigforsørgelse uden at miste sin Valgret. Og paa den anden Side: gjør man Begyndelsen med at indføre sildige Ægteskaber — maaske ved Dydsbelønninger for gamle Ungkarle, der dog gjerne hemmeligt kunne have mange Kvinders timelige og evige Fortabelse paa deres Samvittighed, — saa vil der udbille sig en Samfundstilstand, hvorom her kun skal siges dette, at Naaheden i den vil blive det mest fremtrædende Træk, og hvor Naaheden hersker i et Samfund, der bliver det ikke vanskeligt at vedtage en Lov, som bestemmer, at de unge Kvinder skulle leve af Stjændsel, de gamle bop af Cult.

Cre saaledes de to Udveje af Arbejderspørgsmaalets Vanskeligheder omtrent de sørgeligste, Fortvivlelsen kunde gribe til, saa ligger derimod Samfundets Frelse i ganske modsatte Forholdsregler, i Bestræbelser for at hæve Kvinden, ikke trykke hende ned, aabne hende nye Veje til hæderligt Arbejde og hæderlig Løn, ikke stænge de gamle til. Det naturlige Forhold, at Manden søger sig en Hustru, og at Kvinden vælger blandt de Spægende, har vort civiliserede Samfund saa at sige vendt op og ned paa ved at mangfoldiggjøre de ugifte Kvinders Tal og indskrænke Tallet af de Mænd, der kunne ernære en Familie. Skal under denne Sagernes Stil-

ling Kvindens Selvfølelse og Selvagtelse bevares, skal Sædelighed og Kvindelighed ikke gaa rent til Grunde, saa maa der anvises Midler og Veje til, at Kvinden som Jomfru eller Enke kan bevare en hæderlig Uafhængighed, som Hustru være Mandens Medhjælp, sammen med ham bære Familiens Byrde. Et fortsynnet Beskyttelsessystem, der, for ikke at nedsætte Mandens Arbejds løn, forhindrer eller forbyder kvindelig Bæddekamp, er en gruelig Uretfærdighed, et værdigt Sideskifte til den Lov, der straffer Konen, naar hun slaar sin Mand, men ikke Manden, naar han slaar sin Kone — beskytter den Stærke mod den Svage, men ikke den Svage mod den Stærke.

En og Anden kunde sige, at naar Kvinderne klage nu, saa er det uden Grund; thi Loven forbyder dem ikke at lære og udøve hvilket som helst Haandværk, de mene at have Kræfter til; den forbyder dem ikke at drive Handel, holde Skole for smaa Børn og vorne Piger osv. osv., og for saa vidt der til disse Foretagender behøves en Driftskapital, saa arver jo nu Søsteren lige med sin Broder. Det er sandt nok. Samfundets Uret mod Kvinden ligger ikke nær saa meget i de bestaaende Love som i Fordommens og Sædvanens Magt. En ung Pige har Lov til at lære f. Ex. Uhrmagerprofessionen og, saa-

snart hun har fyldt sit 25de Aar, nedsætte sig som Urmager; men ingen Mester i denne Kunst vil tage hende i Lære og — hvad nytter saa Tilladelsen? Paa samme Maade gaar det med Bogbinderhaandværket, Drejer-, Knapmager-, Børstenbinder-, Farver- og Kurvemagerprofessionen etc. etc. At brygge og bage kan hun derimod lære i en Landhusholdning; men til selv at aabne et Bryggeri eller Bageri hører der en lille Formue, og jeg tror ikke, at nogen etableret Bager eller Brygger tager Kvinder i sin Tjeneste undtagen som Udsælgeresser. Skræderne ere mere fordomsfrie af den fornuftige Grund, at flinke Syersker, der have i rigelig Mængde, nøjes med ringere Arbejdsløn end Skrædersvende. Og dog staa Syepigerne sig bedst ved at arbejde for Skræderne; skulle de sy for Handskemagerne eller for de Handlende, der have Dplag af færdigt Linned, færdige Dameklæder osv., saa er deres Løn meget mindre. Jeg taler ikke om Forholdene herovre i Provinserne, skjønt de paa mange Steder kunne være trykkende nok. En ung Dame fra en af Kjøbenhavns Forstæder har nylig fra et Hospital, hvor hun ligger syg af Tyfus, paa Sengen med Blyant tilskrevet mig et Brev, for at bede mig tage Ordet for de fattige Arbejderskers Sag. Der er maaske intet Kjøbenhavns Blad, der vil optage mit Indlæg i Sagen; thi ogsaa det maa Kvinden taale,

at naar hun skriver en god Bog, finder den vanskeligt en Forlægger og dernæst lige saa vanskeligt en Anmelder i de toneangivende Blade*), og naar hun gennem Dagspressen vil henvende sig til Offentligheden, maa hun i Almindelighed nøjes med en lille Provinsavis som sit Organ, men hvor, naar og hvorledes end dette skal komme frem for Lyset: jeg maa skrive.

Den unge Dame fortæller, at hun i Hospitalet har ligget paa Stue med en ung Arbejderse og dels af hende dels af to gamle Koner faaet Oplysninger, der „stjære hende i Sjælen“. Hvad kan en flittig Syerske derovre tjene ved at arbejde hele Dagen paa egen Koft. Svar:

Ved Linnedsyning 24 à 26 Sk.

Ved Skrædersyning i Magasinerne 2 Mk.

Ved Handsfesyning om Vinteren 24 Sk. à 2 Mk.

Ved Handsfesyning om Sommeren (15 Timers Arbejde) 2 Mk. 8 Sk. à 3 Mk.

Ved at sy Straaet til Hatte 3 Mk.

Ved Syning for Skræderne (fra Kl. 5 Morgen til 9 Aften) 4 Mk. à 4 Mk. 8 Sk.

Ved Arbejde i velhavende Familiers

---

*) Jeg støtter ikke denne Paastand paa egne Erfaringer alene, men ogsaa paa andre agtede Forfatterinders samt paa Kjendsgjerninger, der ligge aabne for Alles Blik.

Huse, ved Massinsyning hjemme og ved Afkordarbejde for Skræderne kan der tjenes noget Mere; men ikke enhver Syypige — vel næppe hver anden eller hver tredje — er saa heldig at kunne anskaffe sig en Maskine, at blive anbefalet til gode Huse eller at opnaa Afford med en Skrædermester. En Kjendsgjerning er det altsaa, at der gives Tusinder af flinke og flittige Syypiger, der tjene fra 9 Mk. til 3 Rd. om Ugen o: fra 75 til 150 Rd. om Aaret; thi til mere end 300 Arbejdsdage kan Aaret ikke regnes selv i det gunstige Tilfælde, at Pigen aldrig bliver syg og aldrig mangler Arbejde. For disse 75 til 150 Rd. skal der skaffes Føde, Klæder, Bolig samt Brændsel og Lys i de Vinterdage og mørke Aftener, der tilbringes hjemme. Vask og Istandsættelse af slidte Klæder vil jeg ikke tale om; dette kan Syypigen selv besørge — paa Søn- og Helligdage.

Man tænke sig nu en stakkels Kvinde saaledes trække sin Ungdomstid hen, arbejde fra Morgen tidlig til Aften silde, nøjes med knap og ringe Føde, spare paa Tørvene eller Kullet i Ovnen og dog have Vanffelighed ved at vise sig paa Gaden og hos sin Arbejdsherre i en Dragt, der ikke falder i Øjnene ved sin Udsjællhed! man tænke sig hende tilbringe sin Søndag med at stoppe og lappe; holde Jul ved Badstueballen, kun en sjelden Gang kunne tage Del i Gudstjenesten og selv

i Kirken bittert føle sin Fattigdom — thi Siddepladser er der i Kjøbenhavns Kirker kun for de Rige, der have lejet Stole, den Fattige og den Fremmede maa staa, hvis de ikke have indfundet sig en rum Tid, før Tjenesten begynder og kunne tage et Hjørne af en Bænk i Besiddelse; men dertil har Sympigen ikke Stunder! Man tænke sig fremdeles, at hun aldrig har Naad til nogen ustyldig Glæde, aldrig tør føle sig fri, aldrig løstes af noget rent Indtryk fra Mennekelivets lyse Sider — og at saa en Forsørger lover hende Guld og grønne Skove, Livsnydelse i rigt Maal, Alt hvad der loffer og daarer det unge Hjerte, er det da saa underligt, om hun falder og ved Faldet drages endnu dybere ned i timelig Nød og Vaande, foruden dette, at hun har taget Skade paa sin Sjæl!

Efter Faldet er der maasse en barmhjertig Kvinde eller en nidkjær Præst, der vil række hende Haanden til igjen at rejse sig. Men selv om det lykkes: Pletten paa hendes Navn bliver dog — og var det da ikke bedre at hjælpe hende før Faldet?

Hvorved skal hun hjælpes? Først og fremmest ved, at Samfundet bryder med den Fordom, der hidtil har erklæret saa godt som enhver indbringende Bessjæftigelse for ukvindelig, men paa den anden Side ikke kalder nogen Fodræt umandig, om den end stiller nok saa ringe Fordringer baade til Mandens og

Haandens Kraft, blot at den kan betale sig. Man har indtil Trivialitet gjentaget den Sætning, at Manden maa have det bedst lønnede Arbejde, fordi han har en Familie at forsørge, medens Kvinden i værste Fald kun skal sørge for sig selv. Denne Glossel kan nu Alverden udenad i den Grad, at den jævnlig fremspores af Folk, der selv ere levende Vidnesbyrd mod dens Almengyldighed; jeg hørte den for ikke længe siden af en Enke, der i flere Aar har tjent Brødet til sine tre Børn, og man kan saavist ogsaa høre den fra ældgamle ugifte Herrer, som aldrig i deres Dage have sørget for nogen Medskabning.

Men skjønt den Paastand, at en Kvinde kun skal sørge for sig selv, i Virkeligheden er meget langt fra Sandheden, og det ikke blot for Enkernes Vedkommende, men ogsaa for mange Jomfruers, der maa tage sig af gamle, svage eller umyndige Nærpaarørende (jeg taler her ikke om de faldne Kvinder, der ligejom Enkerne have egne Børn at forsørge) — saa er det dog som oftest store Ting, naar man blot kan faa Folk til at indrømme, at mange Kvinder baade have en Ret og en Forpligtelse til at sørge for sig selv. Publikum gaar i Almindelighed ud fra den Forudsætning, at en ung Pige, der arbejder paa egen Kost, har baade Kost og Bolig frit hos sine Forældre. Ofte er det jo virkelig saa, og

hvad der trykker Lønnen for de fattige Sy-
 piger, er, foruden deres egen altfor store
 Mængde, Konkurrencen med velhavende Folks
 Døtre, der kunne levere Arbejdet billigt, fordi
 de ikke skulle tjene Jøden derved. Mangen
 Familiefader i Kjøbenhavn har Raad til at
 have flere yngre Døtre hjemme, men ikke til
 at klæde dem saa smukt, som de ønske at være
 klædte eller til jævnlig at skaffe dem Fornøj-
 elser; de maa da selv erhverve Midlerne der-
 til; desuden skulle de have deres Tid udfyldt.
 Musik og Haandarbejde, en af Delene eller
 det ene med det andet, er da det, hvortil de
 tage deres Tilflugt; men ved Haandarbejde
 forstaas kun, hvad de have lært i Skolen af
 Syning, Strikning og Hækling; det falder
 dem ikke ind, at mangfoldige andre ligesaa
 fine og smukke Arbejder kunne udføres af
 Kvindehaand og at, naar de vilde lære et
 Haandværk — hvilket rimeligvis kunde læ-
 res ved, at de anskaffede sig Værktøj, og at
 en Mester gav dem Timer i deres Hjem —
 saa havde de derved et Middel til først at
 samle sig en lille Udstyrskapital og siden,
 naar de bleve uformuende Mænds Hustruer
 eller Enker med smaa Børn eller gamle Pi-
 ger, at slaa sig hæderligt igjennem. Overken
 de selv eller deres Forældre tænke saaledes;
 de se ikke ud over Djeblittets Krav, de haabe
 paa „et godt Parti“, og dermed er jo Alting
 klappet og klart. Vilde en enkelt Familie

trods den offentlige Mening, saa hed det ikke alene: „*Fr. Petersens Døtre lære at dreje, sy, hvor ufvindeligt!*“ men man vilde sandsynligvis ogsaa forestille dem, hvorledes de toge Brødet fra de fattige Drejersvende, der sadde med stor Familie. Dette gjorde de imidlertid kun, naar de saltpød deres Arbejder til Mestrene, til de Handlende eller til Publikum for en saa lav Pris, at Svendene ikke kunde udholde Væddestriden, og denne Synd, som en ung Dame aldrig kunde bringe det over sit Hjerte at begaa mod en stakkels Arbejder, begaa Hundreder af unge Frøkener hver Dag mod deres eget Røn, mod alle de Enker og Faderløse, der skulde leve af det samme Arbejde, hvis Løn de trykke ned ved at vurdere det, ikke efter den Tid og Flid, det har kostet, men efter, hvad de selv ønske at faa ud deraf: en Theaterbillet om Aften og tre ny Hatte om Aaret. Der er intet Uværdeligt eller Ondt i, at den Velhavende saavel som den Fattige arbejder for Betaling. En rig Mand begaar ingen Uret ved at overtage et lønnet Statsembede; men Uretten vilde indtræde, naar de Rige fik Statens Embeder stillede til Licitation og lode sig dem tilslaa med en Løn, hvoraf en Embedsmand uden Formue ikke kunde leve anstændigt, og den er i fuld Blomstring i de Forhold, hvor Kvinde staar mod Kvinde i en ulige Væddestrid, der

for den ene gjælder Livets Ophold, for den anden kun lidt Kryderi paa Tilværelsen.

Det ligger dels i vort Folks sangvinstflegmatiske Natur og deraf følgende svage Foretagelsesaaend, dels meget ofte i en jernhaard Nødvendighed, at Kvinden hertillands saa tidt afflutter sin Væretid med det fjortende eller femtende Aar og knap tænker paa, at der for hende gives andre Erhvervskilder end Børnelærdommen, som hun enten kan meddele andre Børn eller — da en af dens væsentlige Dele er Haandgjerning — benytte i Industriens Tjeneste. Især gjælder dette Kjøbenhavn. Paa Landet, tildels ogsaa i Kjøbstæderne, lærer den fattige Pige Husholdning, ligesom den fattige Dreng lærer Bondearbejde eller et Haandværk: hun lærer, medens hun tjener for Kost og Løn; hun forfremmes fra Barne pige til Stuepige, Cnepige, Koffepige, Husjomfru eller Husholderste. Men i Hovedstaden er Barnepigernes Klasse næsten fortrængt af Ummernes, og til anden Husgjerning behøves i de større Huse øvede Tjenestepiger, i de smaa udføres det af Familiens egne Kvinder og en Gangsone; meget saa Steder er der Plads for en nylig konfirmeret, fattig Pige; de allerfattigste have ikke Raad til at blive Tjenestepiger; thi de mangle et Hjem, hvor de kunne oplæres dertil. Syning er da deres eneste Tilflugt, den almindelige Syning, som de have lært i Almueskolen, og

som hver Kvinde i Byen forstaar; Skræder-
syning have de ikke Raad til at lære. Nu,
det er i sin Orden, at som der er Forskjel
paa Arbejde, er der Forskjel paa Løn, og der
skal Nogen ogsaa til det simpleste og mindst
lønnende Arbejde; men enhver Gjerning, der
udfordrer Menneſkehaand og Menneſketanke,
bør lønnes menneſkeligt, og det vilde ſke, der-
ſom ikke Magelighed, Fordom, falſk Undſeelfe
oſv. oſv. gjorde de Rige eller Velhavende til
de Fattiges Medbejlere og lod dem trykke
Lønnen ned.

Til at raade Bod paa ſaa ſtore Onder
behøves et almindeligt Omſlag i den offent-
lige Mening, et nyt Syn paa Kvindens Kald,
hvorefter det bliver klart, at Arbejdet er en
Gæſte for hende ſaa vel ſom for Manden, at
naar det er uhæderligt for Broderen kun at
være ſin Faders Søn, kan det ikke nedvær-
dige Søſteren, om hun tragter efter at blive
noget andet og mere end blot og bart ſin Fa-
ders Datter. Der behøves techniſke Skoler og
Underviſningskurſus for unge Kvinder af alle
Stænder i Lighed med dem, man nu dels af
fyſiſke, dels af moraliſke Sundhedſhensyn ſaa
ivrigt anbefaler den mandlige Ungdom, hvis
Dag gaar hen med Studier, Kontorforretnin-
ger eller Handel. Allerbeſt var det, om de
ſamme Hæandgjerningsſkoler beſøgteſ af begge
Kjøn ſamtidigt; Almueſkolerne paa Landet
vilde da ikke længer her i Danmark være ene

om at levere Beviset for, at den kvindelige Ungdom i mange Retninger har de samme Evner og kan ved den samme Vejledning naa den samme Dygtighed som den mandlige.

I vore Dage, da det ikke er sjældent, at Mænd og Kvinder høre de samme Foredrag, at de sammen „gaa paa Lectie“, hvilket i Holbergs Tid var „hende uanstændigt“, vil der ogsaa rimeligvis blive indvendt langt Mindre mod en Samarbejden af Studenter og Frøkener paa en teknisk Skole, end mod det Forslag, at den „simple“ kvindelige Ungdom skulde arbejde sammen med den „dannede.“ Tidens demokratiske Retning, Almenaanden, den folkelige Tanke har endnu ikke ret kunnet faa Kvinden med. Man vil løfte Arbejderens Aand ved Højskoler og Aften-skoler, samtidig med, at man vil lære Studenten Haandarbejde; man vil nærme de forskjellige Samfunds-klasser til hverandre i en fælles Folkebevidsthed; men alle disse Bestræbelser gjælde kun Mændene. Saa snart Talen er om Kvindeskønnet, ytres der Frygt for, at de finere Naturer skulde smittes af de grovere, og man gaar da som oftest, ja, saa godt som altid ud fra den Forudsætning, at de finere Naturer udelukkende findes i de højere Samfundskredse, de groveste alene blandt Almuen. Men dette er en stor Billedfarelse; et Ordsprog i to Skikkelser: „de ere ej Alle Frøkener, som have

fagert Haar" og, „det er ej alle Frøkener, som have fagert Haar" gjælder Sindet lige saa godt som Haaret. Paa de kvindelige Folkehøjskoler, der ikke besøges alene af Bønderpiger, og i de saa meget, just for det „blandede Selskabs" Skyld for Orde komne store Pigeinstituter, hvor den velhavende Skrædermesters Datter sidder paa samme Bænk som den lille Komtesse — der begynder Kvindens folkelige Bevidsthed; men i Tilnærmelsen her mellem Rang uden Rigdom, Rigdom uden Rang og Rigdom med Rang savnes den fjerde Stand, der hverken har det ene eller det andet og derfor allermest trænger til at løstes ved Følelsen af, at ogsaa den hører med til det Folk, der ikke ganske uden Ret har valgt Hjertet til et af sine Skjoldmærker. Et Middel hertil kunde Haandværker-skolerne blive.

Medens jeg har skrevet det Foranstaaende, have Bladene bragt Efterretning om en af flere hæderlige Mænd i Kjøbenhavn stiftet Forening med adskillige praktiske Formaal, Arbejdsfagen vedkommende, hvoriblandt unge Pigers Oplærelse i Husgjerning og Oprettelser af tekniske Skoler for Mænd og Kvinder. Samtidig hermed søger en anden Forening i Hovedstaden at sætte en Skole for Tjenestepiger i Gang. Opmærksomheden er altsaa henvendt paa den kvindelige Del af Arbejds-klassen, og det maa, synes mig, blive en af

„Danst Kvindesamfund“s første Opgaver at gribe Vinket, tolke Tidens Tegn og med al Kraft arbejde paa at føre Tanken ind i Livet. Der maa tilvejebringes et Fond, som skal understøtte unge Kvinder, der gjerne ville lære en mere indbringende Bessjæftigelse end Syning, ere i Besiddelse af heldige Anlæg, men staa med tomme Hænder, frændeløse og forladte; enhver ganske fattig ung Pige, der med hæderligt Vidnesbyrd forlader en Almueskole, bør hjælpes til at kunne hjælpe sig selv. — „Foreningen for Lærerinders Understøttelse“ samlede i en Hast et Grundfond af 10,000 Rd. og har i Løbet af saa Aar forøget det saa godt, at det nu kan hjælpe henvend et halvt hundrede gamle Lærerinder. „Kvindesamfundet“ maa følge Exemplet, om det end vil have flere Vanskeligheder at kæmpe imod; thi medens man aldrig forgæves paakalder det danske Folks bløde Hjerte, naar Talen er om at redde den forladte Allderdom eller hjælpeløse Barndom fra den yderste Nød; medens der, som en Forfatter har sagt, „borttestamenternes Formuer til Idioter“ og stiftes Legater i Hobetal for trængende Gamle, saa er det kun en sjælden Gang, at Nogen med milde Gaver kommer til det unge fremadstræbende Snille — og tænker man paa det, da ser Indbildningskraften det altid i Mandsdragt. Øjeblikket er dog sikkert nu kommet til at staa den

Sandhed fast: ogsaa Kvinderne ere Personligheder; ogsaa de have med forskjellige Egnener en forskjellig Bestemmelse; ogsaa om dem gjælder det gamle Ord: hvert Liv sin Lyst, hver Lyst sin Lov.

Swigter den private Godgjørenhed, eller mægter den ikke helt den store Opgave, da har man Net til at paafalde Statens Hjælp; de kvindelige Talenter have selv samme Krav paa Auerkjendelse og Haandsrækning af Staten som de mandlige. Fordommen vil maaske raabe, at Mændene blive brødløse, naar Kvinderne faa Lov til at konkurrere med dem, og at Kvinden ikke behøver saa meget at leve af som Manden. Jeg har allerede berørt disse Indvendinger; jeg skal til allersidst endnu drøle et Øjeblik ved dem.

Mange ville erindre Dr. G. Winthers berømte Regnestykke, hvorved han ifjor oplyste Folketinget om, hvad en Embedsmand behøver for at leve. Doktoren havde henvendt sig til et Sogneraad og faaet at vide, hvor meget det tilstod hvert af sine Fattiglemmer, det samme skulde nu efter hans Regning ogsaa en Embedsmand, f. Ex. en Byfoged, kunne leve af. Men hvad Regnemesteren glemte, var, at Fattiglemmet, foruden det Kvantum Flæsk, Urter, Brød, Öl osv., der er ham tilstaaet af Sognet, ogsaa har hele sin Tid til fri Raadighed og saaledes ser sig i Stand til selv at tage sin Mad, selv at lappe sine Klæder og engang imellem

forbedre Garderoben ved af en Bondemand at faa et aflagt Klædningsstykke til Løn for en lille Villighed, — medens Byfogden har sine Forretninger, der ikke levne ham Tid til at være sin egen Kof eller Lappeffræder, ej heller til at yde Borgerne Tjenester, hvorved han kunde faa deres halvslidte Frakker og Benklæder at dække sit Legeme med. Den samme Regningsfejl indsniger sig saa grummet, naar Tælen er om, hvad en Kvinde behøver for at leve; man kjender f. Ex. en Enke „af god Familie“, der kommer brillant ud af det med 200 Rd., som hun har i Rente eller Pension, og nu drager man uden videre den Slutning, at en anden Kvinde, der tjener 200 Rd. ved anstrengt Arbejde maa kunne leve ligesaa „brillant“ derfor. Sandheden er, at den arbejdende Kvinde maa bruge omtrent ligesaa mange Penge som den arbejdende Mand; thi at hendes Appetit er noget ringere, hjælper hende slet ikke, naar hun skal betale Maden tillavet eller spise ved Andres Bord.

Selv under den videst gaaende Næringsfrihed for Kvinden og den rigeligste Benyttelse deraf, beholder Manden Eneret til visse Bestjæftigelser, der enten fordrer store legemlige Kræfter eller alene kunne udføres i Mandstragt. Smedene, Skorstensfejerne, Murerne, Tømrerne, Dekorationsmalerne, Bly-, Tegl- og Straatækkerne, Matroserne, Bjergmændene, Tærskerne og Koffertdragerne

m. Fl. ville have grumme lidt at frygte af Kvindernes Medbejlen. Det skal indrømmes, at ikke alle Arbejdere kunne vælge en af disse Stillinger, ligesom ikke alle Studenter kunne kaste sig over Hegels Filosofi eller hvad Andet, der er altfor abstrakt for Kvinden. Men er der mindste Sandhed i den Paastand, at Mandkjønnet ikke blot i det Enkelte, men ogsaa i det Hele, ikke i nogle Retninger, men i alle, er Kvindeskjønnet overlegent, saa vil dette just vise sig ved den frie Væddestrid, og Kampens Udfald, den nye Samfundsorden, vil blive, at i ethvert Haandværk, i enhver Konst, og paa ethvert dagligt Omraade faar Manden det vanskelige og mest indbringende Arbejde, Kvinden det letteste og mindst lønnende — hvorved der dog i Almindelighed vil tjenes mere end ved Linnespyning nu. En daarlig Samfundspøkonomi tvinger en Del af Folket til Lediggang, for at Resten kan faa Arbejde; en god fordeler Arbejdet til Alle efter Hvers Evne, og det er da ikke de Stærkes eller Dygtiges Skade, at de strax efter endt Læretid kunne komme til det, der betaler sig bedst.

At forbyde Kvinden den frie Udvikling og frie Brug af sine Evner, er at erklære: hun har samme Dygtighed som Manden, men han forbeholder sig Arbejdets Løn i Kraft af — den Stærkes Ret!

Juleaften 1871.
